

WEERZIEN VAN EEN VOORONTWERP

door Prof. A. M. van Rietschoten

Sommige commentaren¹), die in de vakpers een plaats vonden, op het (eerste) voorontwerp van Beschouwingen over de Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen, geven mij aanleiding over enkele aspecten van dat stuk iets ter toelichting te schrijven. Men moet nu eenmaal voldoende betekenis willen toekennen aan de gedachten, die anderen over het gebodene hebben willen uitspreken. Ik schrijf dit stukje geheel à titre personnel; het is al lange tijd geleden, dat ik aan het werk der commissies heb deelgenomen en ik vind het gewenst, dat de commissies nu kunnen blijven buiten iedere verantwoordelijkheid voor wat ik over hun werkstuk zal zeggen. Ik ga niet in op hetgeen is gezegd of gevraagd over een geruim aantal bijzonderheden; ik beperk mij tot de werkwijze.

Groeneveld moge het dan „een bijna geniale gedachte van de Minister” vinden, „zich in de wet zelve te beperken tot een ruime en algemene formulering en het aan de betrokken kringen van het maatschappelijk verkeer over te laten, in duurzame arbeid vorm en inhoud te geven aan de strekking van de wet”, hij kan slechts tot dat oordeel komen, indien hij van ten minste één veronderstelling uitgaat.

Die veronderstelling is dan, dat die betrokken kringen het gezag ontwikkelen, dat hun oordelen doet respecteren. Het laatste woord hebben die kringen niet. Hun oordelen kunnen door de ondernemingskamer van het Hof te Amsterdam worden gedesavouéerd.

De betrokken kringen, tot wie de minister zich heeft gewend, zijn het georganiseerd bedrijfsleven en in samenwerking daarmee de organisatie der accountants. Men kan het betreuren, dat - met voorbijgaan van andere groepen belanghebbenden - alleen het georganiseerd bedrijfsleven aan een dergelijke taak moet werken, naast elkaar met een commissie van de raad van werkgeversverbonden en een commissie van het overlegorgaan vakcentrales, het is voor deze taak, zoals zij is aanvaard, een gegeven. Ook het N.I.v.R.A. stond ten deze voor een procedureprobleem. De vertegenwoordiging van de organisatie der accountants, door middel van een bestuurscommissie, was een vraagstuk en een waagstuk. Voor zijn commissie, de C.A.J., moest dit ten minste betekenen bedachtzaam te zijn, niet door haar bestuur of door een ledenvergadering te worden terechtgewezen. De C.A.J. was zo tijdig ingesteld, dat zij enige tijd van voorbereiding had; voor de andere commissies was van een voorbereiding nauwelijks sprake. Begin 1971 is de eerste gemeenschappelijke bijeenkomst gehouden kunnen worden, terwijl bleek, dat de wet van toepassing zou zijn op jaarrekeningen over 1970. Om bij het tot stand komen van de jaarrekeningen over 1971 enige bijdrage te kunnen leveren, althans acte de présence te geven, moest een eerste advies nog in 1971

---

¹) Ik heb daarbij het oog op: Prof. Dr. J. L. Bouma: het rapport van de commissie jaarverslaggeving, in de N.V. Sept. '72; Drs F. Krens en Drs J. Bulte: Beschouwingen beschouwd I en II T.V.V.S. 1972 No 7/8 en 9; Prof. G. L. Groeneveld: Het voorontwerp van beschouwingen naar aanleiding van de wet op de jaarrekening van ondernemingen, in M.A.B. aug. '72.

verschijnen. Als belangrijk beleidspunt moest daarbij, terwille van een toekomstig gezag van de gegeven oordelen, naar unanimiteit worden gestreefd. In de commentaren, die ik noemde, mis ik node de appreciatie, dat uniformiteit in de oordelen der drie autonome commissies, zij het met een kleine uitzondering, kon worden bereikt.

Bij hun werk is de commissies wel gebleken, dat er een bijzonder groot verschil bestaat tussen het komen tot een advies, zoals o.a. de raad van werkgeversverbonden reeds vroeger, mede over dit onderwerp, heeft gegeven en de bepaling van hetgeen in het huidige bestel in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar kan worden beschouwd. Dit laatste toch, moet er toe leiden, dat wordt aangegeven hetgeen als *onaanvaardbaar* moet worden aangezien. Overal waar de commissies dat geboden hebben geacht, hebben ze dat dan ook gedaan. Dit betekent niet, dat waar de *onaanvaardbaarheid* niet werd uitgesproken, de commissies van oordeel zijn, dat onder alle omstandigheden aanvaardbaar zou zijn, datgene, waar melding van wordt gemaakt. Wel, dat er tenminste omstandigheden geredelijk kunnen zijn, dat het vermelde als aanvaardbaar kan worden beschouwd.

Deze schijnbaar wat moeizame uitdrukkingswijze moest, naar ik meen, om verschillende redenen wel worden gevolgd. Hetgeen aanvaardbaar kan worden geacht, hangt mede af van omstandigheden, welke zich niet uitputtend laten opsommen. Daarvoor is de werkelijkheid in de ondernemingen te verrassend gevarieerd. Positieve beschrijving van het aanvaardbare opent een mogelijkheid van formele hantering, welke te vermijden ware. Maar bovendien moest ter wille van de belanghebbenden worden gestreefd naar een althans bruikbare weergave van de toepassingen, waarvan de commissie bekend was, dat ze nogal eens voorkomen. Het ligt voor de hand, dat daarbij in het bijzonder de ervaring der accountants een rol heeft gespeeld. De ervaring van de commissieleden ging de facto nogal wat boven hun persoonlijke ervaring uit, voor zover zij van de ervaring van hun collega's in hun kantoren of diensten mede gebruik konden maken.

Terzake van dat element van inventarisatie nog iets naders. De inventarisatie der gebruiken, zoals die in de aanvaarde opdracht der commissies wordt gevonden, heeft betrekking op de inhoud van de jaarrekeningen van alle lichamen, welke onder de W.J.O. vallen. Het overgrote merendeel daarvan is niet publiek. Het numeriek kleine gedeelte, dat wel wordt gepubliceerd, kan niet representatief worden geacht voor het geheel. Daarvoor is het verschil in deskundigheid van degenen, die de openbaar gemaakte jaarrekeningen verzorgen, ten opzichte van alle anderen, die de samenstelling van een jaarrekening tot hun taak rekenen, te groot. Bovendien zou ten tijde van de voorbereiding van het voorontwerp, uiteraard slechts gebruik kunnen worden gemaakt van gepubliceerde jaarrekeningen van vóór het in werking treden van de W.J.O.

Een enquête om de niet gepubliceerde gegevens in het oordeel te kunnen betrekken, zou omvangrijk moeten zijn; zij zou tijdrovend en kostbaar zijn. Naar mijn speculatieve, subjectieve schatting zou ze blijken gekenmerkt te worden door te weinig, althans te weinig tijdig en nauwkeurig antwoord. De methode van het voorontwerp met geboden en gevraagde gelegenheid tot

inspraak, moest als de beter bruikbare worden aangezien. Overigens is mijn schatting, met even beperkte waarde als zo even genoemd, dat van die inspraakgelegenheid weinig gebruik zal blijken te zijn gemaakt en dat voor niet tot veel wijzigingen der oordelen aanleiding gevende aangelegenheden. Maar daaronder zullen er dan toch ook wel kunnen zijn, gelijk de genoemde publicaties, die blijf geven meer, ja, heel iets anders van het werk van de commissies te hebben verwacht.

In het bijzonder de vraag, die Bouma het meest expliciet stelt, is hier van belang. Waarom hebben de commissies niet de in Nederland ontwikkelde vervangingswaardetheorie en de daaruit afgeleide normatieve conclusies voor de balanswaardering en de winstbepaling tot uitgangspunt gekozen? Een aantal argumenten is hier van betekenis. Van haar ontstaan af heeft de vervangingswaardetheorie veel en blijvende tegenkating ondervonden. De toepassing van haar conclusies voor de jaarrekening is tot een kleine minderheid beperkt gebleven. De regelen of gebruiken in het buitenland laten de hantering niet toe. Het kernpunt van de winstdefiniëring houdt de meningen nog sterk verdeeld. Zelfs bij hen, die zich voor hun jaarrekening wel naar die leer hebben gericht, bestaat twijfel over het beleid van die keuze. De winst, volgens het vervangingswaardestelsel berekend, is onder de omstandigheden van het recente verleden niet onaanzienlijk lager, dan die naar andere maatstaven. Voor de prijsvorming van het aandeel ter beurse worden daar nadelen aan toegeschreven. Bovendien is er in de theorie over die leer een ontwikkeling, die haar oorspronkelijke uitgangspunt (m.i. terecht) verlaat en daardoor een geheel veld van nog niet voldoende onderzochte gevolgen opent. Toepassing van deze leer zou voor een groot gedeelte van de ondernemingen voor welke de W.J.O. geldt, niet kunnen worden verwacht, door gebrek aan deskundigheid. Dat geldt zowel in het algemeen, als meer in het bijzonder ter zake van gegevens, die voor die toepassing nodig zijn en wier bepaling vaak te moeilijk zou zijn. Er zijn bij handbewerking der gegevens zeker ook veel gevallen, waarin de kosten een bezwaar zouden zijn. Onder die omstandigheden zou zeker moeten worden verwacht, noch eenstemmigheid over het kiezen van dat uitgangspunt, noch over de inhoud van dat uitgangspunt. Zelfs in de commissie der accountants (C.A.J.) niet. Daarvan zou dan de consequentie moeten worden getrokken van blijvend gescheiden oordelen binnen de commissie. Dat zou dan twee of drie minderheidsrapporten, danwel een meerderheidsrapport en minderheidsrapport hebben opgeleverd. Die stukken zouden naar hun aard, in de polemische stijl moeten zijn gemaakt. Daarna zouden ze in het overleg met het georganiseerde bedrijfsleven prestige-gevolgen hebben gekregen. Dan zou niet meer verwacht kunnen worden een gezamenlijk advies der drie staken in een hoge graad van unanimiteit. Naar mijn persoonlijk oordeel een gegronde reden om die weg niet te zoeken.

Tenslotte moge het volgende in herinnering worden gebracht. De belangrijkste buitenlandse regelingen over de jaarrekening zijn ontstaan ter betuiging van gebleken, ernstige misbruiken op het gebied van de financiële verslaglegging. De W.J.O. mist die motivering en terecht. Zij is dus in de eerste plaats en in hoofdzaak een wettelijke consolidatie van het in het Nederlandse maatschappelijke verkeer gegroeide. De uitwerking van de

vereisten ex art. 5 had en heeft niet de strekking van een grote schoonmaak. Men moet de commissies toewensen, dat hun oordelen in blijvende, grote unanimitéit het prestige zullen verwerven, dat noodzakelijk is om het stelsel van de W.J.O., om de inhoud van art. 5 duurzaam en evoluerend te doen ontstaan, met succes te doen functioneren. Misschien komt dan ook eens de tijd, dat de aanvullingen op de inhoud van de balans en de winst- en verliesrekening in de toelichting op de jaarrekening, nodig om aan de vereisten van de artikelen 2 en 3 van de wet te voldoen, overbodig worden door de eenheid van oordeel over een stelsel, van vermogens- en resultaatbepaling, dat zulke aanvullingen niet behoeft.